

УДК 911.3: 379.85 (438)

ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТУРИЗМУ НА ТЕРЕНАХ ПОЛЬЩІ

І. Гонак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79 000, Україна*

Висвітлено туристичне районування Польщі. Виділено туристичні зони й підзони. Схарактеризовано специфічні туристичні комплекси воєводств.

Ключові слова: туристичне районування, туристичні зони, туристичні підзони, туристичні комплекси воєводств.

Туризм змінюється у часі та просторі. Ці два суттєві чинники впливають на нього. Ми маємо на меті розглянути територіальний чинник. Просторово диференціюють природні і суспільні чинники туризму. Вони найзагальніше та найсуттєвіше синтезовані у туристичних районах країни.

Сьогодні триває становлення молодого науки – географії туризму [5], покликаної досліджувати і туристичне районування. Це, поряд з законами науки, одна з найскладніших проблем географії туризму. Нею конкретно повинна займатися туристична районологія – теорія районуотворення.

Один з конструктивних методів дослідження цього питання – спосіб аналогії між суспільною географією і географією туризму.

М.П. Крачило, засновник географії туризму, зазначив, що за основу туристичного районування взято територіальні туристичні комплекси (ТТК). Туристичний район формується внаслідок територіального поділу праці в сфері послуг туризму [5. С. 72]. Учений виділив такі таксономічні туристичні одиниці: туристична зона – туристичний регіон – туристичний район – туристичний вузол – туристичний комплекс – туристичний центр – туристичне підприємство [5. С. 73].

На нашу думку, туристичний район – це цілісна територіальна частина туристичного господарства країни зі своєю спеціалізацією в системі територіальної диференціації й інтеграції праці та комплексним розвитком на засадах раціонального використання природних і суспільних чинників. У системі інших наук склалася така генералізована ієрархія територіальних таксономічних утворень: країна – район – вузол – центр – пункт. Цю ієрархію в цілому можна прийняти і для географії туризму. Гадаємо, що для туризму особливо важливі такі підрозділи: зона – підзона – район, як районні комплекси, на відміну від локальних туристичних утворень.

Науковці на території Польщі виділяють різні районні туристичні утворення. К. Явєцька виокремила таких дев'ять туристичних регіонів: Карпати, Судети, Сілезька низовина, Великопольська низовина, Поморське поозер'я та Мазурське поозер'я. Ми ще сюди додали б узбережжя Балтійського моря. Як бачимо, ці регіони розмежовані на підставі головних елементів рельєфу країни. Щоправда, в їхній характеристиці досить

широко описані важливі туристичні центри (міста). Принципів чи факторів виділення регіонів автор не зазначив.

В іншому літературному джерелі є такі туристичні райони Республіки Польща (РП): Польське узбережжя, Країна тисячі озер, Гори (Судети, Пенніни, Бещади) [11]. М.П. Крачило, автор єдиної монографії з географії туризму [5], окрім великих центрів іноземного туризму (Варшави, Кракова, Вроцлава, Познані), туристичними районами назвав узбережжя Балтійського моря, Мазурське поозер'я, Кашубське поозер'я, Судети та Карпати [5. С. 166-167]. А. Байцар з урахуванням чинника внутрішнього туризму виділив дев'ять туристичних регіонів: Балтійський, Поморський, Великопольський, Мазурський, Мазовецький, Малопольський, Краківсько-Сілезький, Судетський і Карпатський [2. С. 92]. За даними лише іноземного туризму П.М. Зачиняєв і М.С. Фалькович оконтурили шість зон: Столичну, Краківсько-Карпатську, Сілезьку, Познансько-Торунську, Північну (Приморську) та Мазурських озер [3. С. 92-94]. М.А. Ананьєв, окрім стародавніх польських міст (Варшава, Краків, Вроцлав, Познань як потужних центрів притягання іноземних туристів) назвав шість головних зон туризму: узбережжя Балтійського моря, Мазурське поозер'я, Кашубське поозер'я, Біловезьку пущу, Судети і Карпати [1. С.135]. П. Луцишин, Д. Клімонт, С. Федонюк окреслили чотири туристичні райони: Приморський, гори, Приозерний і Малопольську височину [6. С. 205-208].

Значимо, що названі схеми туристичного районування Польщі фрагментарні. На нашу думку, таке районування у принципі повинно охоплювати всю без винятку територію РП. Тому ми зробимо першу спробу виділити лише туристичні зони і підзони. А взагалі вважаємо за доцільне в детальному туристичному поділі держави на галузеві територіальні утворення вибудувати таку таксономічну систему одиниць: країна – зони – підзони – райони – вузли – центри – пункти.

Поділ країни на туристичні зони та підзони головно ґрунтується на чиннику рельєфу та ландшафтів. У Польщі рельєф під впливом геологічної історії набув зональності. Хоча Судети та Карпати утворилися у різній геологічній час, проте ми їх об'єднуємо з погляду туризму в одну певну гірську зону.

Отож, у РП за будовою рельєфу виділяють такі широтні зони (пояси): приморські низовини, поозер'я, область великих низовинних долин, височини, передгірні зниження і гори.

За туристичною ознакою широтно (з півночі на південь) розмежовують шість зон: приморську, поозер'я, центральну низовинну, височинну, передгірську та гірську. Звичайно, у їхньому туристичному освоєнні важливу роль відіграють туристські міста-центри, що становлять визначну цінність для туристів і є осередками туристичних підприємств: Варшава, Краків, Гданськ, Вроцлав, Щецин, Познань, Катовіце, Торунь тощо. Їхню характеристику як туристичних центрів треба дати у відповідних зонах, підзонах чи воєводських туристичних комплексах.

Специфічним чинником зоноутворення є державні кордони. У Польщі треба констатувати формування трьох таких зон: західної, південної, східної. У них ровивається прикордонний (малий) туризм.

Пропонуємо такий поділ туристичних зон на підзони: приморську – на західну, що тяжіє до Щеціна, та східну, яка охоплює Гданськ, Гдиню, Сопот (вони розділені межею між Поморським і Західнопоморським воєводствами); поозер'я – на Поморське та Мазурське, які роз'єднує нижня течія Вісли; центральну низовинну – на Великопольську низовину, Сілезьку низовину (захід) і Мазовецько-Підляську низовину (схід); височинну

зону – на Малопольську височину із Свентокшиськими горами та Люблінську височину з пасмом Розточчя, що продовжується за кордоном у напрямі Львова в Україні; передгірську – на Передгір'я Карпат і Передгір'я Судет; гірську – на Карпати і Судети. До карпатського передгір'я прилягають на сході – Сандомирська улоговина, на заході – Раціборсько-Освенцімська улоговина.

Західну прикордонну зону, що припадає на кордон лише з Німеччиною, розділимо на три підзони: західнопоморську, любуську та нижньосілезьку відповідно до трьох прикордонних воєводств. Прикордонну зону на півдні розмежуємо на чеську та словацьку підзони, а східну – на українську, білоруську, литовську і російську (калінінградську) підзони.

Зональний і підзональний поділи назвемо туристичним макрорайонуванням, на відміну від мезо- та мікрорайонування.

Своєрідним для туризму є виділення лінійно-вузлових елементів туристських маршрутів і стежок. А. Байцар виділив у Польщі 14 головних маршрутів з відгалуженнями [2. С. 100-101]. На заповідних територіях для охорони природи з метою показати туристам найпривабливіші місця прокладають туристські стежки. Наприклад, у праці [10] наведено довжину таких стежок у національних парках Польських Карпат (Татранський національний парк – 240 км, Пеннінський – 25 км, Бещадський – 29 км).

Значимо, що треба розрізнити туристичне районоутворення і районування. Районоутворення – це об'єктивний процес формування районів, а районування – суб'єктивний спосіб відкриття їх на підставі врахування головних чинників районоутворення. Дослідження туристичних районів має неабияке значення для створення матеріально-технічної бази туризму, високоякісного турсервісу тощо.

Туристичні райони формуються теж під впливом адміністративного чинника. У РП є 16 воєводств, 373 повіти, 2483 гміни. Відповідно до кількості воєводств розвиваються такі туристичні комплекси: Західнопоморський, Поморський, Любуський, Великопольський, Куявсько-Поморський, Вармінсько-Мазурський, Мазовецький, Підляський, Лодзький, Люблінський, Нижньосілезький, Опольський, Сілезький, Свентокшиський, Малопольський і Підкарпатський. Проаналізуємо деякі фактори туризму та туристське освоєння цих комплексів.

Неоднаковою є територіальна забезпеченість окремих воєводств (табл. 1).

Як видно з табл. 1, найбільше за площею Мазовецьке воєводство, найменше – Опольське. Якщо розділити воєводські комплекси на три групи за однаковим інтервалом (%), то найліпші територіальні умови мають Мазовецький і Великопольський (8,5–11,4, група III), середні (5,8–8,6, група II) – вісім комплексів (починаючи з Куявсько-Поморського і закінчуючи Люблінським), нижче середніх (3,0–5,8, група I) – шість комплексів (починаючи з Опольського і закінчуючи Підкарпатським). Наголосимо, що територія є оперативним полем для туристичного господарства, як і для інших галузей економіки.

Неабияку роль у туризмі відіграє населення. Розподіл населення по воєводських комплексах наведено в табл. 2. За інших однакових передумов ліпші можливості для розвитку туризму мають ті туристичні територіальні комплекси, у яких більша кількість населення. За демографічним чинником розділимо воєводські туристичні комплекси на три групи, %: 2,7–6,2; 6,2–9,7; 9,7–13,2. За наведеним показником першість посідають Мазовецьке та Сілезьке воєводства (група III), посередніми є Великопольське, Малопольське, Нижньосілезьке і Лодзьке (група II), решта десять (група I) – на третьому місці.

Таблиця 1

Площа воєводств Польщі у 2000 р. [13. С. 42]

Воєводства	Центри	Площа, км ²	%	Місце	Група
Мазовецьке	Варшава	35 579	11,4	1	III
Великопольське	Познань	29 826	9,5	2	
Люблінське	Люблін	25 114	8,0	3	II
Вармінсько-Мазурське	Ольштин	24 203	7,7	4	
Західнопоморське	Щецін	22 902	7,3	5	
Підляське	Білосток	20 180	6,5	6	
Нижньосілезьке	Вроцлав	19 948	6,4	7	
Поморське	Гданськ	18 293	5,9	8	
Лодзьке	Лодзь	18 219	5,8	9	I
Куявсько-Поморське	Бидгощ, Торунь	17 970	5,8	10	
Підкарпатське	Ряшів	17 926	5,7	11	
Малопольське	Краків	15 144	4,9	12	
Любуське	Зелена Гура, Гожув Велк.	13 984	4,5	13	
Сілезьке	Катовіце	12 294	3,9	14	
Свентокшиське	Кельце	11 691	3,7	15	
Опольське	Ополе	9 412	3,0	16	
Усього	Варшава	312 685	100	-	-

Таблиця 2

Кількість населення Польщі по воєводствах за 2000 р. [13. С. 43]

Воєводства	Тис. осіб	%	Місце	Група
Мазовецьке	5 072,3	13,1	1	III
Сілезьке	4 847,6	12,5	2	
Великопольське	3 360,9	8,7	3	II
Малопольське	3 233,8	8,4	4	
Нижньосілезьке	2 972,7	7,7	5	
Лодзьке	2 643,4	6,8	6	
Люблінське	2 232,1	5,8	7	I
Поморське	2 198,3	5,7	8	
Підкарпатське	2 128,6	5,5	9	
Куявсько-Поморське	2 099,7	5,4	10	
Західнопоморське	1 733,8	4,5	11	
Вармінсько-Мазурське	1 468,3	3,8	12	
Свентокшиське	1 322,9	3,4	13	
Підляське	1 221,1	3,2	14	
Опольське	1 084,7	2,8	15	
Любуське	1 024,0	2,7	16	
Усього	38 644,2	100	-	-

Просторово туризм залежить від можливостей ночівлі (табл. 3). Найбільше забезпечені спальними місцями північні приморські райони, на які припадає 34% всієї кількості. Ці райони належать до групи III (13,4–19,6%). Проміжна група II (7,2–13,4 %) охоплює Малопольське, Нижньосілезьке та Вармінсько-Мазурське воєводства, що належать до знаменитих польських районів туризму – Судет та Поозер'я. Сюди увійшла й “мекка” для туристів, колишня столиця – м. Краків. Решта 11 воєводств мають найменше

місць для ночівлі – це група I (1,0–7,2%). Точніше забезпеченість теренів ліжко-місцями відображають питомі показники. У табл. 4 відображено співвідношення ліжко-місць до площі воєводств.

Таблиця 3
Нічліжні місця для туристів по воєводствах РП в 2000 р. [13. С. 46]

Воєводства	Ліжко-місць	%	Місце	Група
Західнопоморське	130 389	19,5	1	III
Поморське	97 414	14,6	2	
Малопольське	66 602	10,0	3	II
Нижньосілезьке	54 315	8,1	4	
Вармінсько-Мазурське	48 943	7,3	5	
Великопольське	42 708	6,4	6	I
Сілезьке	42 568	6,4	7	
Мазовецьке	32 994	4,5	8	
Куявсько-Поморське	29 960	4,5	9	
Люблінське	24 312	3,7	10	
Лодзьке	23 705	3,6	11	
Підкарпатське	22 269	3,3	12	
Любуське	21 113	3,2	13	
Підляське	16 107	2,4	14	
Свентокшиське	9 842	1,5	15	
Опольське	6 391	1,0	16	
Усього	669 632	100	-	-

Таблиця 4
Нічліжні місця для туристів РП у 2000 р. на 10 км² [13. С. 42, 46]

Воєводства	Ліжок на 10 кв.км	Місце	Група
Західнопоморське	57	1	III
Поморське	53	2	
Малопольське	44	3	
Сілезьке	35	4	II
Нижньосілезьке	27	5	
Вармінсько-Мазурське	20	6	I
Куявсько-Поморське	17	7	
Любуське	15	8	
Великопольське	14	9	
Лодзьке	13	10	
Підкарпатське	12	11	
Люблінське	10	12	
Мазовецьке	9	13	
Свентокшиське	8	14	
Підляське	8	15	
Опольське	7	16	
Усього	21	-	-

Як бачимо, стосовно площі найліпше забезпечені ліжко-місцями для туристів Західнопоморське, Поморське та Малопольське воєводства (група III), середньо – Сілезьке та Нижньосілезьке (група II), найгірше – решта 11 воєводств (група I).

Нерівномірніше розміщення місця для ночівлі туристів у РП щодо населення (табл. 5).

Таблиця 5
Нічліжні місця для туристів РП на 10 тис. осіб у 2000 р. [13. С. 43, 46]

Воєводства	Ліжок на 10 тис. осіб	Місце	Група
Західнопоморське	752	1	V
Поморське	433	2	IV
Вармінсько-Мазурське	333	3	III
Люблінське	Понад 206	4	II
Малопольське	До 206	5	
Нижньосілезьке	183	6	I
Куявсько-Поморське	143	7	
Підкарпатське	132	8	
Великопольське	127	9	
Люблінське	109	10	
Підкарпатське	105	11	
Лодзьке	90	12	
Сілезьке	88	13	
Свентокшиське	74	14	
Мазовецьке	65	15	
Опольське	59	16	
Усього	173	-	-

Як видно з табл. 5, через нерівномірність питомого показника по воєводствах тут виділяємо аж п'ять груп: 59–143 (група I), 183–206 (група II), 333 (група III), 443 (група IV) і 752 ліжко-місць на 10 тис. мешканців (група V). Отже, найліпше забезпечені нічліжними місцями стосовно жителів Західнопоморський, Поморський і Вармінсько-Мазурський туркомплекси, тобто Прибалтика та Північно-Східне Поозер'я. Водночас є проблема дуже нерівномірного розміщення нічліжних місць для туристів стосовно мешканців. Її треба вирішити шляхом будівництва нових готелів, мотелів, турбаз, туртаборів, кемпінгів тощо.

Отже, у Польщі головні туристичні райони мають чіткий зональний характер. Окрім них, існують туристичні комплекси адміністративно-територіальних регіонів (воєводств, повітів, гмін і населених пунктів).

Надалі дослідницькою проблемою країни є виявлення головних законів територіальної організації туризму та його елементів.

1. *Ананьев М.А.* Экономика и география международного туризма. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1975. – 299 с.
2. *Байцар А.* Польша: Туристский путеводитель. – Варшава, 1971. – 245 с.
3. *Зачиняев П.Н., Фалькович Н.С.* География международного туризма. – М.: Мысль, 1972. – 263 с.
4. *Илинч Ю.В.* Польша: Экономико-географическая характеристика – М.: Мысль, 1966. – 392 с.
5. *Крачило Н.П.* География туризма. – К.: Вища шк., 1987. – 208 с.
6. *Луцишин П., Клімонт Д., Федонюк С.* Географія продуктивних сил Польщі. – Луцьк: Вежа, 2000. – 356 с.
7. *Максаковский В.П.* Польша: страноведческие очерки. – М.: Просвещение, 1968. – 206 с.
8. *Мальська М., Худо В.* Менеджмент туризму. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 295 с.
9. *Недашковская Н.Ю.* Рекреационная система Советских Карпат. – К.: Вища шк., 1983. – 117 с.
10. *Стойко С., Гадач Е., Шимон Т., Михалик С.* Заповідні екосистеми Карпат. – Львів: Світ, 1991. – 247 с.
11. Туристические районы в Польше // Польский экспорт-импорт. – 1980. – № 12. – С. 15.
12. *Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944-1979: mapa przeglandowa 1 : 1000000 / Red. K. Jawecka; red. techn. S. Mikulska; opracowala K. Jawecka.* – Warszawa: Panstwowe przedsiebiorstwo wydawnictw Kartograficznych, 1979.
13. *Rocznik statystyczny wojewodztwa Podkarpackiego 2001.* – Rzeszow, 2001. – 531 s.

TERITORIAL DIFFERENTIATION OF TOURISM IN POLAND

I. Honak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str., 41, UA – 79 000 Lviv, Ukraine*

The description of tourist regionalisation of Poland. Main tourist zones and subzones have been defined. Specific tourist complexes of voivodships are characterised.

Key words: tourist regionalisation, tourist zones, tourist subzones, tourist complexes of voivodships.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2004

Прийнята до друку 20.05. 2004

66	I. Гонак
68	I. Гонак
70	I. Гонак
ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТУРИЗМУ...	67
ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТУРИЗМУ...	69
ТЕРИТОРІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТУРИЗМУ...	71
<i>65-71 65-71</i>	

74	I. Горбань
76	I. Горбань
78	I. Горбань
ПОПЕРЕДНІЙ БІОГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ...	73
ПОПЕРЕДНІЙ БІОГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ...	75
ПОПЕРЕДНІЙ БІОГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ...	77
ПОПЕРЕДНІЙ БІОГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ...	79
<i>72-79 72-79</i>	

Закінчення таблиці

82	Л. Горбань
84	Л. Горбань
86	Л. Горбань
ЗООГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЕМНОВОДНИХ ...	81
ЗООГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЕМНОВОДНИХ ...	83
ЗООГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЕМНОВОДНИХ ...	85
<i>80-86 80-86</i>	
